

Covid-19 Sonrası Yoksulluğun Azaltılmasında Yoksul Yanlısı Büyüme

Pro-Poor Growth In Reducing Poverty After Covid-19

İsa ALTINIŞIK *

ÖZ

Yoksulluk ve ekonomik büyüme ilişkisi, iktisat biliminde önemli tartışma konularından birisidir. Ekonomik büyüme refah düzeyinde artış sağlar. Dolayısıyla yoksulların refah düzeyinde de artış olur. Ekonomik büyüme, yoksulluğu azalttığı için yoksul yanlısı büyüme olarak ifade edilir. Yoksul yanlısı büyüme, yoksulluğu hafifleterek, bu artışın Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'da görülmesidir. Bunun anlamı yoksulların ekonomik büyümeden zenginlere nazaran daha çok yararlanması olarak kabul edilir. Yoksul yanlısı büyümenin temelini, ekonomik büyümenin yoksulluğun giderilmesinde yetersiz kalmasına dayanır. Bu noktadan hareketle, yoksul yanlısı büyümede bölüşüm, gelir dağılımı eşitsizliği ve gelirin yeniden dağılımı konuları ön plana çıkmaktadır. Özellikle gelirin yeniden dağılımı, ekonomik büyüme açısından topluma eşit yansıtılması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, ekonomik büyümenin yoksulluğa etkileri ve yoksulların ekonomik büyümeden ne ölçüde faydalandığı ve faydalanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ekonomik büyümenin etkinliği açısından, gelirin yeniden dağılımının nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Yoksul yanlısı büyüme, gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, Covid-19 pandemisinin savunmasız nüfus üzerindeki etkisini minimize etmek için politika yapıcılara yönelik öneriler geliştirmektir. Bulgular, Covid-19 pandemisinin başlangıcından bugüne kadar kamu harcamalarında, çeşitli demografik gruplar ve yoksullara yönelik sosyal koruma harcamalarını arttırdığı gözlenmiş ve bu desteklerin pandemiyle sınırlı kalmayarak sürdürülebilirlik kazanması önerilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER

Büyüme, COVID-19, Ekonomik Büyüme, Yoksulluk, Yoksul Yanlısı Büyüme

ABSTRACT

The relationship between poverty and economic growth is one of the important topics of discussion in economics. Economic growth provides an increase in the level of welfare. Therefore, the welfare level of the poor also increases. Economic growth is expressed as pro-poor growth as it reduces poverty. Pro-poor growth is alleviating poverty and seeing this increase in Gross Domestic Product. This means that the poor benefit more from economic growth than the rich. The basis of pro-poor growth is based on the inadequacy of economic growth in eliminating poverty. From this point of view, distribution in pro-poor growth, inequality of income distribution and redistribution of income come to the fore. In particular, the redistribution of income and its equal reflection on society in terms of economic growth are of great importance. In this study, the effects of economic growth on poverty and the extent to which the poor benefit from economic growth and should benefit are emphasized. In terms of the efficiency of economic growth, it has been emphasized how the redistribution of income should be. Pro-poor growth has been associated with income inequality. The main purpose of this study is to develop recommendations for policy makers to minimize the impact of the Covid-19 pandemic on the vulnerable population. Findings, it has been observed that public expenditures have increased social protection expenditures for various demographic groups and the poor since the beginning of the Covid-19 pandemic, and it is recommended that these supports gain sustainability without being limited to the pandemic.

KEYWORDS

Growth, COVID-19, Economic Growth, Poverty, Pro-Poor Growth

Makale Geliş Tarihi / Submission Date 24.10.2022	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance 24.11.2022
Atıf	Altınışik, İ. (2022). Covid-19 Sonrası Yoksulluğun Azaltılmasında Yoksul Yanlısı Büyüme. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 25 (2), 757-765.

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, isa@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2697-9750

GİRİŞ

Yeni tip koronavirüs salgını Covid-19, 2019 yılının Aralık ayında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Covid-19 tüm ülkelerde hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Bunun sonucunda, Dünya Sağlık Örgütü, 2020 yılı Mart ayında pandemi ilan etmiştir. Günümüzde azalarak da olsa devam etmekte olan bu salgın sürecinde milyonlarca insan ölmüş, milyonlarca insan da virüsü kaparak enfekte olmuştur. Enfekte olan bu insanlar birçok sağlık sorunu ile karşı karşıya kalmış ve bu sağlık sorunları ile yaşamaya devam etmektedirler. Covid-19 salgını, günümüze kadar yaşanmış olan 1929 Büyük Buhranı, İkinci Dünya Savaşı ve İspanyol gribi gibi diğer krizlerden sonra dünyada görülen en büyük krizlerden biri olmuştur.

COVID-19 pandemisinin etkisiyle günümüzde işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik daha da artmıştır. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve işsizlikteki bu artış sosyal yardımların yapılmasını gerekli hale getirmiştir. Covid-19 pandemi salgınının yayılımındaki artış, üretim ve tüketim zincirlerinde de aksaklıklar meydana getirmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede COVID-19 pandemisinin istihdam üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için tedbirler uygulanmaktadır. Bu tedbirlerin başında parasal ve mali tedbirler gelmektedir. Bu uygulamaların en önemlileri ise, gelir transferleri, kredi destekleridir Duran (2021: 273).

COVID-19 pandemi sürecinde devletin rolü çok artmıştır. Ekonomik baskılar sonucunda vatandaşların devletten yeni talepleri olmuştur. Bu baskılar sonucunda hükümetleri önemli kararlar almak zorunda bırakmıştır. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki yoksul nüfusun sağlık hizmetlerine erişimlerinde zorluklarla karşılaşma riskleri olduğu ortaya konmuştur. Bu bakımdan hükümetlerin, yoksul nüfusun erişimleri konusunda sağlık hizmetlerini acil yönetmesi gereken bir duruma ortaya çıkarmıştır. Çünkü COVID-19 pandemisi, ekonomik faaliyetlerin aksamasına sebep olarak, işsizlik ve güvencesizliği artırmıştır. Bunun sonucunda yeni yoksullar ortaya çıkarmıştır. Covid-19 pandemisi sürecinde, devletler COVID-19 pandemisiyle mücadelede farklı yöntemler izlemişlerdir. Bu mücadelenin sağlık açısından en önemli iki ayağı "karantina ya da kapanma" olmuştur. Kapanma ve karantina önlemleri yanında karma bir politika izlenmiş sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, sosyal hizmetler gibi farklı sosyal politika araçlarını kullanmışlardır (Capano ve diğ., 2020: 291). Covid-19 pandemisi tüm dünyayı etkilediği için temel amaç küresel anlamda kamu sağlığının korunmasıdır. COVID-19 virüsünün daha fazla insana bulaşmasını engellemek için, başta okulların tatil edilmesi ve insanların sokağa çıkmalarının yasaklanması gibi karantina uygulaması getirilmiştir.

Alınan bu tedbirler etkisini özellikle işgücü piyasalarında göstermiştir. Özellikle istihdam düzeyinde düşüşler olmuştur. Çalışanların çalışma düzenlerinde esnekliğe gidilmiştir. Tüketim miktarlarında büyük düşüşler yaşanmıştır. Özellikle herhangi bir sosyal güvence ağına dahil olmayanlar büyük problemlerle karşılaşmışlardır. Bu bireyler, yoksulluk ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Salgına karşı aşı dışında bir tedavi yönteminin bulunamamıştır. Halen COVID-19 pandemisi kolayca yayılmaktadır. Birçok işletme COVID-19 pandemisi ile birlikte artan maliyetleri gerekçe göstererek çalışanları işten çıkarmışlardır. İşten çıkarmalar, işletmelerde diğer çalışanları hastalığa yakalanma ve işten çıkarılma stresine sevk etmiştir. Devletler istikrarı bozan olumsuz etkiyi azaltmak ve derinleşmesini önlemek için tedbirler almıştır. Devletler özellikle işsizliğin önlenmesi ve şirket iflaslarının önüne geçmek için birçok sektörü sübvansе etmiş ve sosyal politikalar uygulamıştır Beken (2020: 182).

Ayrıca, çalışanları COVID-19 pandemisinden korumak ve gıda dağıtımını sürdürmek amacıyla topluluk mutfaklarında ve gıda dağıtımını yapan restoranlarda bulunan ekiplere kişisel koruyucu ekipman ve dezenfektan bağıışı ve dağıtımını yapılmıştır Pereira ve Oliveira (2020: 3239). COVID 19 pandemisi sırasında milyonlarca insan işten çıkarılmıştır. Diğer taraftan ofisler kapalı olduğu için evden çalışmaya hızla uyum sağlamak zorunda kalınmıştır.

COVID-19 pandemisinde yaşanan ekonomik yıkımın, daha önceki dönemlerde uygulanan ekonomik politikalarla aşılması mümkün olmamıştır. COVID-19 pandemisinin ortaya çıkardığı ekonomik şokların ortadan kaldırılması ya da bu ekonomik şokların derinleşmesini önlemek için ek ekonomik tedbirlerin alınması gereği ortaya çıkmıştır. COVID-19 pandemisinin bütün dünya ekonomilerinin kötüye gitmesine sebep olmuştur. Bu da küresel çapta bir kriz oluşturmuştur. COVID-19 pandemisinin ortaya çıkardığı ekonomik şokların aşılmasında, kamunun mevcut iktisadi yapılarını kullanarak özellikle yoksul nüfusun ekonomik açıdan desteklenmesi oldukça önem arz etmiştir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından, COVID-19 pandemisi öncesinde ekonomik açıdan kırılgan bir yapıya sahip olan ülkeler, COVID-19 pandemisi konusunda ekonomik tedbirleri alırken zorlanmıştır Duran (2021: 278).

1. COVID-19 VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Küresel açıdan insanları en çok etkileyen felaketler salgın hastalıklardır. Dünya tarihine baktığımızda insanlık birçok salgın hastalıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu salgın hastalıkların en önemlileri veba ve İspanyol gribi olurken, günümüzde de ise insanlık COVID-19 pandemisi ile yüzleşmek zorunda kalmıştır.

COVID-19 pandemisi 2019 Aralık ayında Çin'nin Wuhan kentinde ortaya çıkmış ve kısa sürede tüm dünyayı etkilemiştir. Covid-19 pandemisi, salgın hastalıklar arasındaki son hastalık olarak etkisini halen sürdürmektedir Özkan (2021: 94).

COVID-19 pandemisi ile mücadele kapsamında uluslararası likidite arttırılmıştır. Arttırılan likidite dünya ekonomisinde bugüne kadar görülen en yüksek likidite düzeyine ulaşmıştır. Ülkelerin bu likiditeye ulaşmaları eşit düzeyde olmamıştır. Bu da ülkelerin ekonomik krizle farklı düzeylerde mücadele etmelerine sebep olmuştur. Artan bu likidite ülkelerin borç yükünü arttırmıştır. COVID-19 pandemisi sonrasında da artan bu borç yükünün karşılanmasında, ülkeler arasındaki eşitsizlikleri arttıracaktır. Bu borçlanmalar ancak yüksek ve sürdürülebilir bir büyümeyi gerekli kılmaktadır. Ülkeler yüksek büyüme ve sürdürülebilir bir büyümeyi sağlayamazlarsa "kemer sıkma" politikalarını uygulamak zorunda kalacaklardır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında yaşayabilecekleri ekonomik darboğazlar eşitsizlikleri daha da arttıracaktır Günçavdı ve Bayar (2022).

COVID-19 salgını, işleri sürdürmek için siyasi, ekonomik ve sosyal müdahalelerin olmaması veya zayıf olmasının yanı sıra gıda üretimi ve dağıtım zincirlerinin tehlikeye girmesi ve dünyanın farklı ülkelerinde sağlıklı gıdalara erişimin azalması nedeniyle yoksulluğu arttırarak gıda güvenliğini tehdit etmektedir. Özellikle sosyal ve ekonomik eşitsizliğin zaten tarihsel olarak yüksek olduğu bölgelerdeki yoksulların, pandemiye bağlı olarak savunmasızlığı artmış ve gün yüzüne çıkmıştır Pereira ve Oliveira (2020: 3236).

Öngörülen uzun vadeli ekonomik etkiler arasında gelecekteki kazançların kaybı ve işsizlik, daha fazla yetişkini, özellikle ebeveynleri yoksulluğa itmiştir. Salgının istihdam üzerindeki etkisinin, intiharlarda ve akıl hastalıklarında keskin bir artışa yol açan 2008 mali krizinden 10 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir. Pandemi kaynaklı durgunluğun ruh sağlığı üzerinde benzer şekilde zarar verici bir etkisi olması muhtemeldir Whitehead ve diğ. (2021: 1). COVID-19, nüfus kategorilerini farklı şekilde etkileyerek yoksulluğu arttırmış ve eşitsizlikleri devam ettirmiştir.

COVID-19 pandemisinin başlaması, istihdam ve kazançların hızla düşmesiyle ekonomik aktivitede benzeri görülmemiş bir düşüşe yol açmıştır. Bu kriz, mevcut pandeminin ve gelecekteki şokların bireylerin ve ailelerin ekonomik refahı üzerindeki etkisi hakkında, zamanında ve doğru bilgi gerektirdiğini ortaya koymuştur Han ve diğ. (2020: 1).

Yoksulluğun azaltılmasının önemini vurgulayan COVID-19 pandemisi sırasında, ekonomik bozulmaya karşı yoksul insanların özellikle savunmasız oldukları kanıtlanmıştır Beland ve diğ. (2022: 291).

Çok sayıda sosyoekonomik ve çevresel faktöre bağlı olarak hastalıklara en duyarlı olanlar, tipik olarak yoksullardır. Yoksul kesim sağlık hizmetlerine erişmeye çalışırken acı çekmekte ve çoğu zaman daha da yoksulluğa ve sağlıksızlığa sürüklenmektedir Tran ve diğ. (2020: 3).

İran'a yönelik yürütülen çalışmada, COVID-19 pandemisinin kentsel alanda kırsal alana göre daha fazla insanı aşırı yoksulluğa ittiği sonucuna ulaşılmıştır Eslamloueyan ve Kahromi (2022).

COVID-19 pandemisinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerindeki etkisi üzerinde yapılan analizde, sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yoksulluğu sona erdirmek, cinsiyet eşitsizliğini gidermek, gezegeni korumak ve dünyanın her yerindeki insanların yaşamlarını iyileştirmek için küresel bir eylem çağrısıdır. 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, hedeflere 15 yılda ulaşmak için bir plan belirleyen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında 17 hedefi kabul etmiştir. Buna karşın, COVID-19 pandemisi ekonomik ve sosyo-kültürel düzeydeki tüm sonuçları nedeniyle bu hedeflere ulaşılmasında bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü, yoksulluk ve açlık, eğitim, cinsiyet eşitliği, çalışma ve ekonomik büyüme gibi hedeflerden ciddi anlamda uzaklaşma gözlenmiştir. Bu çalışma, pandemi sonrasında hangi eylemlerin gerçekleştirildiğini ve önerildiğini anlamak için gelecekteki araştırmalar ve incelemeler için bir rehber olarak kullanılabilir Clemente-Suarez (2022).

COVID-19'un 2050'ye kadar çeşitli gelir eşiklerinde ülke düzeyinde ve yoksulluk üzerindeki uzun vadeli etkileri analiz edilmiştir. Yoksullukta COVID-19 pandemi kaynaklı en büyük artışlar, Güney Asya ve Sahra altı Afrika ülkelerinde görülmüştür Moyer ve diğ. (2022).

Yerel yönetimlerin COVID-19 pandemisi ile başa çıkmada bölgeler arasında farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırma, merkezi hükümetin yerel yönetimlere, çalışanlarının toplum için etkili ve verimli programlar oluşturma becerilerini geliştirmeleri için finansal yönetim eğitimi sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Yerel yönetimlerin, özellikle yoksul mikro işletme sahipleri ve küçük işletmelerin üretime dönmelerine yardımcı olacak projelere daha fazla odaklanması gerekmektedir. Böylece evini geçindirmeye çalışan ihtiyaç sahiplerine yardım etmeye odaklanarak kaynaklar yeniden tahsis edilecek, yoksulluk azalacak ve yerel yönetimlerin verimliliği artacaktır Rambe ve diğ.. (2022).

Pandeminin gelir ve yoksulluk üzerindeki etkisi hakkında zamanında tespitlerde bulunarak COVID-19 pandemisinin ekonomik etkisini ele alınmıştır. Araştırmacılar, pandeminin başlangıcında ABD'de hükümet

politikalarının, çeşitli demografik gruplar ve coğrafyalarda yoksulluğu azalttığını öne sürmüş ve düşük gelir yüzdeliklerinin yükseldiğini savunmuştur. Ayrıca, işini kaybedenlerin büyük çoğunluğunun işsizlik sigortası aldığı, ancak bu desteğin bazı eyaletlerdeki işsizlerin büyük bir kısmına ulaşmadığı için eyaletler arasında gelir eşitsizliği olduğu belirlenmiştir Han ve diğ. (2020).

Hem yoksulluk hem de gıda güvenliği ile COVID-19 pandemisi arasındaki ilişkiyi tartışırken, özellikle düşük gelirli ülkeleri incelenmiştir. COVID-19 pandemisi, siyasi, ekonomik ve sosyal müdahalelerin zayıf kalmasının yanı sıra, gıda üretimi ve dağıtım zincirlerinin tehlikeye girerek dünyanın farklı ülkelerinde sağlıklı gıdalara erişimin azalmasından kaynaklanan yoksulluğu vurgulamıştır. Bu bağlamda, kamu politikaları geliştirilmesi ve uygulanması gerektiği öne sürülmüştür Pereira ve Oliveira (2020).

Bireyler ve haneler tarafından deneyimlenen sayısız stres etkeni üzerinden mikro ekonomik etkileri vurgulanması amaçlanmıştır. Ekonomistler, COVID-19 salgınının ekonomiler üzerindeki makroekonomik etkilerini ve küresel yansımalarını vurgulamakta hızlı davranmıştır. Konumu ve özellikleri göz önüne alındığında, sosyal eşitsizliği vurgulamaya yardımcı olmak ve pandeminin bireyler ile haneler için sosyo-ekonomik etkilerini azaltmak için bir vaka çalışması olarak Vietnam incelenmiş ve COVID-19'un, ülke ekonomisi ve tedarik zinciri üzerinde ağır bir etki doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır Tran ve diğ. (2020).

Hükümetler, yoksulluğu azaltmayı destekleyen büyüme politikaları uygularsa yoksul yanlısı büyümenin varlığından söz edilebilir. Literatürdeki araştırmalar, altyapı, eğitim ve sosyoekonomik hükümet harcamalarının yoksulluğu azaltabileceğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, yoksulluğun azaltılması, yalnızca bir tür kamu harcamasını değil, aynı zamanda sosyal koruma, eğitim ve sağlık harcamalarının birleşimini gerektirmektedir.

2. YOKSUL YANLISI BÜYÜME

Dünya ekonomilerinde birçok sektörde büyüme görülse de yoksulluk, karşı karşıya kaldığımız ve çözüm aradığımız en büyük sorundur. Bugüne kadar yoksullukla mücadele konusunda net bir çerçeve oluşturulamamıştır. Bu da yoksulluk kavramının çözüm bulunması gereken bir kavram olarak önümüzde duran ve süreklilik arz eden bir kavram olduğunu göstermektedir. Yoksulluk olgusu, ilk olarak 1870 yılında İngiltere'de İlkokullar Yasası gereğince eğitim masraflarını ödeyemeyen ailelerin tespiti sırasında ortaya çıkmıştır Çay ve Aksöz (2021, 489).

Yoksulluk kavramına baktığımızda, yoksulluğun sadece az gelişmiş ülkelerin sorunu değildir. Yoksulluk kavramı birçok gelişmiş ülkede de farklı boyutlarda görülmektedir. Yoksulluğun toplumlar arasında meydana getirdiği eşitsizliğin yarattığı sorunlara çözüm arayışları devam etmektedir. 2007–2008 yılında ABD'de başlayan mali kriz daha sonra küreselleşmenin de etkisiyle diğer ülkelere hızla yayılmıştır. Bu mali krizin oluşturduğu sorunlar küresel düzeyde halen devam etmektedir. Bu ekonomik kriz, zenginleri daha zengin hale getirirken ve yeni zenginler ortaya çıkarırken, orta sınıf ve alt gelir gruplarının durumlarını iyileştirmemiştir. Yoksullar bir kısır döngü içerisinde zorluklarla boğuşmaya devam etmektedir Halisçelik (2014, 2).

Yoksul yanlısı büyümenin temel amacı, ekonomik büyümenin 'yoksul yanlısı' olması gerektiğine dayanmaktadır. Yoksul yanlısı büyümede, yoksulların ekonomik faaliyete aktif olarak katılmalarını sağlamak ve bu ekonomik faaliyetlerin sonuçlarından önemli ölçüde yararlanmalarını sağlayan bir büyüme anlayışını hedef almaktadır. Yoksul yanlısı büyüme, yoksulluğun azaltılmasıyla birlikte, yoksul insanların refahını iyileştirmekle ilgilidir Soyyiğit ve Elverdi (2021: 63).

Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın büyümesi mutlaka yoksulluğun azaltılması anlamına gelmez. Dünyadaki yoksulların %70'i, güçlü Gayri Safi Yurtiçi Hasıla büyüme oranları yaşayan ancak bunlardan mutlak olarak yararlanmayan ülkelerde yaşamaktadır Sumner (2016). Yoksul yanlısı büyümede, sadece yoksulların maddi imkânlarının genişletilmesi, yoksulluğun maddi olmayan boyutlarındaki gelişmeleri de içerecek şekilde güçlendirilmesi gerekmektedir. Yoksul yanlısı büyüme, yoksul hane halklarının gelirinin yanı sıra eğitim ve sağlık imkânlarını da arttırmasını gerektirmektedir. Böylece, beşeri kapasitenin gelişimini mümkün hale getirerek bireylerin yaşam standardını yükseltmesi söz konusu olabilecektir Bedir (2022: 314).

Ekonomik büyüme, fırsatların yaratılmasına, umuda, güvene, ekonomik iyimserliğe, zenginlik ve esenliğe, ayrıca yoksulluğun azaltılmasına katkı sunmalıdır. Buna karşın ekonomik büyüme, farklı ülkelerde kalkınmayı, yoksulluğu ve eşitsizliği farklı şekillerde etkilemektedir. En yüksek Gayri Safi Yurtiçi Hasıla büyümesine sahip ülkeler bile (kişi başına olarak) insani gelişmeyi arttırmada veya yoksulluğu azaltmada başarısız bir görüntü sergileyebilmektedir. Yoksul yanlısı büyüme ise büyümenin kalkınmayı, yoksulluğu ve eşitsizliği nasıl etkilediğini değerlendirmenin mümkün olduğu kavramlardan biri olup büyümeyi yoksulların fayda sağlayacağı bir yaklaşım üzerine inşa edilmiştir Harmacek ve diğ. (2017: 82).

Bu konudaki ampirik çalışmaların çoğu, bazı yoksulluk göstergelerini oluşturmak için hane halklarının harcamalarını veya gelirlerini kullanmıştır. Ancak, yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olduğu, yoksulluğun

sadece gelir boyutunu kullanarak yoksul yanlısı büyümenin işlevselleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmenin yüzeysel olduğu ileri sürülmüştür Kakwani ve Pernia (2000).

Akademik çevrelerde yoksul yanlısı büyümenin dar ve geniş tanımları vardır. Bazı bilim adamları, değişim ne kadar küçük olursa olsun, yoksulluğu azaltıyorsa büyüme geniş anlamda yoksul yanlısı olarak tanımlarlar. Bazı akademisyenler, yoksul yanlısı büyümeyle ilgili yoksul yanlısı büyüme ve mutlak yoksul yanlısı büyüme olarak ayırarak daha dar bir şekilde tanımlamaktadır. Göreceli kavram, ekonomik büyümenin yoksullara orantısız olarak yoksul olmayanlara yarar sağladığından daha fazla fayda sağladığı zaman ortaya çıkar. Tersine, eğer yoksullar, yoksul olmayanların elde ettiği mutlak faydalara eşit veya ondan daha fazla büyümenin mutlak faydalarını alıyorsa, yoksul yanlısı büyüme gerçekleşmiş demektir. Bu tanıma göre, mutlak eşitsizlik ekonomik büyüme sırasında düşecektir. Yoksullar lehine büyüme için net tanımlar ve ölçüm yöntemleri içeren üç endeks mevcuttur. Bu yaklaşımlar, yoksullar lehine büyümenin hem dar hem de geniş ölçümlerini içermektedir.

Kakwani ve Pernia (2000): Büyümenin yoksullara ne ölçüde ekonomik fayda sağladığını ölçen bir yoksul yanlısı büyüme endeksidir.

Ravallion ve Chen (2003): Kişi başına düşen geliri beşte birlik dilimlere göre düzenleyen bu yöntem, nüfusun en yoksul beşte birinin ortalama büyüme oranının hesaplanmasıdır.

Kakwani vd. (2004): Yoksul yanlısı büyüme ölçmek için yoksulluğa eşdeğer büyüme oranını (PEGR) kullanmıştır. Yoksulluk iki faktöre bağlıdır. Birincisi, ekonomik büyüme oranı olup ekonomik büyüme oranı ne kadar yüksek olursa, yoksulluktaki azalma o kadar büyük olur. İkincisi ise yoksulluğun gelir dağılımındaki değişikliklere bağlı olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Bu bağlamda yoksul yanlısı büyüme, yoksulluk ve eşitsizlik arasındaki ilişkiye de odaklanmaktadır. Yoksul yanlısı büyüme kavramı, eşitlik savunucuları tarafından olumlu olarak kabul görmektedir. Çünkü hedefleri eşitlikçi ortak bir analitik çerçeve getirmesinin yanı sıra ortak bir değerler sisteminden de söz etmek mümkündür Wang ve diğ. (2014: 520-521).

3. COVID-19 SONRASI YOKSUL YANLISI BÜYÜME POLİTİKALARI

Açlığın üstesinden gelmek ve yoksulluğun etkisini azaltmak için sosyal ve ekonomik alandaki müdahaleler, düşük gelirli ülkelerde COVID-19 pandemisini kontrol etmek için zor olabilmektedir. Yoksulluk ve açlığa karşı savunmasızlığı azaltmaya yönelik müdahale stratejileri devletin bir görevidir ve özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde küresel düzeyde ihtiyaç duyulmaktadır Pereira ve Oliveira (2020: 3237-3239).

Artan yoksulluk, evsizlik ve gıda sorunu, özellikle en yoksul bölge ve şehirlerdeki kadınlar için bebek ölümlerinde, akıl sağlığı sorunlarında ve yaşam beklentisinde benzeri görülmemiş bir artışa yol açmıştır. Bunlar, 10 yıllık kemer sıkma önlemlerinin en yoksul grupları en çok vurduğu bölgelerdir. COVID-19 pandemisi bu endişe verici sahnenin ortasına gelmiş ve mevcut eşitsizlikleri arttırmıştır Whitehead ve diğ. (2021:1).

COVID-19 pandemisinin yayılmasıyla, nüfusun büyük kesimleri gelir kaynaklarından mahrum kalmıştır. Küresel düzeyde hükümetler, yoksullukla mücadele için önlemler alarak bu haneler için sosyal koruma sağlamaya yönelik eylemlerini sıklaştırmıştır Blofield ve Hoffmann (2020:2).

COVID-19 pandemisi sırasında yürürlüğe konan acil durum politikalarının çoğu, makro-ekonomik bir bakış açısından, açıkça yoksulları hedef almasa da, yoğun sosyal koruma harcamaları, özellikle yoksulluk içinde ve risk altında olanlar için zararlı olabilecek bir ekonomik felaketin önlenmesine yardımcı olmuştur Beland ve diğ. (2022: 300). Hükümet yardımının çoğu bir kerelik veya geçici olduğundan, yıllık referans dönemi, aydan aya potansiyel olarak büyük gelir dalgalanmalarının ortalamasını almaktadır.

Günümüzde sıklıkla karşılaşılan ekonomik krizler, çevre sorunları, iklim değişikliği kaynaklı doğal afetler ve COVID-19 pandemisi gibi küresel salgınların yoksulluk ve gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkileri büyümenin kapsayıcı niteliği açısından sosyal koruma politikalarının önemini daha da arttırmıştır Bedir (2022: 327).

Sağlık sorununun yanı sıra COVID-19 pandemisi, benzeri görülmemiş bir sosyoekonomik krize yol açmıştır. İnsani felaketten kaçınmak için hükümetler, sosyal koruma önlemlerini belirgin bir şekilde genişletmiştir. Buna karşın söz konusu önlemler hız, genişlik ve yeterlilik açısından büyük farklılıklar göstermektedir Blofield ve Hoffmann (2020: 1). Hükümetler, değişen hızlarda, gelir yardımı önlemlerinin etkin bir stratejinin merkezinde olduğunu kabul etmiştir.

COVID-19 krizi, özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde küresel ekonomiyi büyük ölçüde etkileyerek yoksulluğu, işsizliği ve eşitsizliği tırmandırmıştır. Dünyanın dört bir yanındaki pek çok hükümet tarafından insanların hareketliliğine getirilen kısıtlamalar ticari faaliyetleri felç etmiş ve bu süreçte birçok şirket

kapanmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla büyük iş kayıplarına neden olmuştur Clemente-Suarez ve diğ. (2022:7).

Hükümetin büyüme yanlısı harcamaları, yoksul yanlısı harcamalarla birleştiren yoksul yanlısı büyüme doğru evrilmiştir. Yoksul yanlısı büyüme destekleyen kamu politikaları, özellikle yoksulluk oranlarının yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde, içinde bulunduğumuz dönemlerde büyük önem kazanmıştır. Çünkü, 2020'deki COVID-19 salgını, çeşitli ülkelerde yoksulluğu daha da derinleştirmiştir Rambe ve diğ. (2022:2).

COVID-19'un ekonomik ve sosyal etkisi, ülkelerin küresel bir felaketle başa çıkma kapasitesini gözler önüne sermiştir. Bu durum, mevcut büyüme anlayışının kaynakların dağılımındaki eşitsizlikleri yalnızca genişlettiği ve sosyal açıdan en dezavantajlı kişilerin savunmasızlık riskini artırdığı gerçeğini yadsınamaz boyutlara taşımıştır. COVID-19 pandemisi, yoksul insanlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olarak mevcut durumu daha da kötüleştirmiş ve zaten savunmasız olan kesimler üzerinde açlık, barınacak yer bulamama, yetersiz beslenme gibi olumsuz koşulları tırmandırmıştır. Kısacası, yoksulluk seviyeleri önemli ölçüde artarken olası bir büyüme artışı da yeterince anlamlı olmayacaktır. Pandeminin ilerleyişi zamanla kalıcı gibi görünürken bu durumu tersine çevirmek ve 18 yaşın altındaki bireylere bir gelecek vaat edebilmek için yoksul yanlısı büyüme bir ön koşul niteliğindedir Clemente-Suarez ve diğ. (2022:69).

COVID-19 pandemisi, kaynakların topluma tahsisini ve hane gelirlerinin yeniden dağılımını gündeme getirmesinin yanı sıra ekonomik büyüme anlayışını ve politikalarının da gözden geçirilmesine neden olmuştur Moyer ve diğ. (2022: 2).

COVID-19 pandemi sürecinde Türkiye ve birçok gelişmekte olan ülkede işsizlik sorununu çözmek ve çalışan kesimin mağduriyet yaşamaması adına çalışan kesim odaklı ve işletmelere yönelik teşvik paketleri açıklandığı görülmektedir. Covid-19 pandemi sürecinde ekonominin temel yapı taşı denilebilecek nitelikteki küçük ve orta boy işletmeler, ekonomik yönden desteklenerek COVID-19 pandemisinin yol açtığı ekonomik bunalımın büyümesi önlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, Türkiye ve birçok ülkede açıklanan teşvik paketlerinden en fazla faydalanan sektörlerin başında konaklama, yiyecek ve içecek hizmetleri, imalat ve eğlence gibi sektörlerin geldiği görülmektedir Kılıç (2021).

Latin Amerika'nın en büyük iki ekonomisi olan Meksika ve Brezilya, COVID-19 pandemisi ile ilişkili yüksek enfeksiyon ve ölüm oranlarına maruz kalmasına rağmen, sosyal politika yaklaşımlarında keskin farklılıklar söz konusudur. Meksika hükümeti, COVID-19 pandemisi sonrasında ülke çapında herhangi bir nakit yardım programı oluşturmaması ile öne çıkarken, Brezilya'nın sosyal koruma programı, muhalefetin yönlendirdiği devasa bir genişleme sürecinden geçmiş ve yoksullara yönelik politikalar artmıştır Blofield ve Hoffmann (2020:1).

Brezilya gibi COVID-19'a bağlı ölüm oranı yüksek olan ülkelerde, hastalığın önlenmesi ve kontrol altına alınmasına yönelik politikaların formüle edilmesinde devletin çok az katılımı veya yokluğu görüldüğünü ve COVID-19'un toplumlar üzerindeki yükünü yoğunlaştırdığını belirtmekte fayda var. Brezilya'nın özellikle yoksulluk, gıda ve beslenme güvenliği krizlerini çözemediği görülmüştür Pereira ve Oliveira (2020:3238).

ABD'de ise pandemiye karşı hükümet politikasının başlangıcında, bir dizi demografik grup ve coğrafyada yoksulluk düşmüştür ve bulgular, ABD'de COVID-19 pandemisinin başlamasından kısa bir süre sonra gelir yoksulluğunun düştüğünü göstermiştir Han ve diğ. (2020:2).

COVID-19 salgınının ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği üzerinde olumsuz etkilerine bağlı olarak kapsayıcı büyüme çatısı altında yoksul yanlısı büyümenin daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Ayrıca COVID-19'un yeterli teknolojik altyapısı olmayan hanelerde online eğitim ve çalışma koşullarının güçleştiği ifade edilerek büyümenin yoksullara kanalize edilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Alekhina ve Ganelli, 2020: 4). Özellikle orta gelirli gelişmekte olan ülkelerdeki birçok hükümet, krize yanıt olarak sosyal koruma ve iş programlarını, özellikle de nakit transferi girişimlerini hayata geçirmiştir.

Özetle, gelişmekte olan ülkelerdeki sosyal güvenlik ağlarının mümkün olan en kısa sürede önemli ölçüde genişletilmesi zorunluluk halini almıştır. Dahası, COVID-19'un gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki etkisine ve uluslararası toplumun yardım etmek için neler yapabileceğine öncelik verilmesinin önemine dikkat çekilmektedir COVID-19 pandemisi veya yaygın olarak adlandırılan COVID-19, birçok ekonomik sektörün bozulmasına neden olmuş, nihayetinde küresel ekonomiyi etkilemiş ve çeşitli yönlere yayılmıştır. Devletler, vergilendirme alanında teşvik veya vergi indirimine ilişkin politikalar üretmekte olan adımlar atmaktadır. Yoksullara öncelik verilen kamusal sosyal koruma politikaları, sürdürülebilir bir zemine taşınarak yoksul yanlısı büyüme uzun vadeli bir projeksiyon haline getirilmelidir.

SONUÇ

COVID-19 pandemisi ile birlikte karantina ve kapanma ile birlikte, istihdam ve kazançlarda hızla düşüşler gözlenmiştir. Bunun neticesinde ekonomik krizler daha da derinleşmiştir. Bu kriz özellikle dar ve orta gelirli nüfusu çok daha fazla etkilemiştir. Ayrıca COVID-19 pandemisinin bir sonucu olarak gezegende milyonlarca insan, mevcut yoksullara ek olarak yoksulluk koşullarını sağlamış oldu. COVID-19 pandemisi bağlamında bir nüfusun yoksulluğunun kötüleşmesi, gıda ve beslenme güvensizliği, insanları topluluk ve bireysel çevrelerindeki yaşam koşullarına göre yoğunlaşmıştır. COVID-19'un sadece kendisinin yol açtığı bir kriz sunmaktan öte, COVID-19 pandemisi öncesi sistemde zaten mevcut olan bir dizi krizi derinleştirdiği söylenebilir.

Yoksul yanlısı büyümenin daha iyi ve zamanında anlaşılması, yerel politika yapıcılarının COVID-19 pandemisinin veya diğer ekonomik şokların savunmasız nüfus üzerindeki etkisini en aza indirmek için kıt kaynakları tahsis etmesine yardımcı olacaktır. Yoksul yanlısı büyüme politikalarını değerlendirerek, kriz ve pandemilere zamanında müdahale konusunda gelecekteki çalışmalara temel oluşturacaktır. Bu çalışmada sosyal politikaların ve desteklerin bir yansıması olarak kamusal güç ve sosyal devletin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuştur. COVID-19 salgını gibi büyük krizlerin yoksulluğun azaltılması ve yeniden dağıtımı sosyal politikalar üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Çünkü COVID-19, yoksulluğu ihmal edilemez boyutlara taşıyarak sosyal sınıflar ve farklı ekonomik katmanlar arasındaki uçurumun genişlemesine yol açmıştır.

Devlet harcamalarının verimliliğini ölçerken, sosyo-ekonomik göstergeler genellikle ekonomik büyüme gibi çıktılar olarak kullanılır. Bunun nedeni, bu harcamalara yansıyan hükümet politikaları ve programlarının, hükümetin ekonomik büyümeyi teşvik edip edemeyeceğini de belirlemesidir. Buna karşın ekonomik büyümenin yoksulluğu hafifletici etkiler sağlaması ve gelir dağılımını iyileştirmesi de beklenmelidir. Yoksul yanlısı büyüme, buradan yola çıkarak özellikle COVID-19 pandemi döneminde bir zorunluluk hali olarak öne çıkmıştır.

Öneriler:

Gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla yoksulluk bağlamındaki nüfuslar için yeterli gıdaya erişim hakkının güvence altına alınmasına odaklanan kamu politikaları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Zenginlerin çok daha zengin olmasına izin vermek yerine, hükümetlerin çalışan aileleri savunması gerekmektedir. Bu nedenle, devletlerin pandemi sırasında zenginlerin elde ettiği muazzam kazançları vergilendirmesi ve bu parayı yoksulluk bağlamında insanlar ve aileler için sağlık ve gıda güvencesi sağlamak için kullanması önerilmektedir.

Hükümetler, ekonomik büyümeyi sürdürmek ve aynı zamanda yoksulluğu azaltmak için büyüme yanlısı ve yoksulluğu azaltma programlarını ivedilikle hayata geçirmelidir.

Pandemi önlemleri bir dereceye kadar yardımcı olabilir, ancak sosyal olarak kapsayıcı olması veya uzun vadede yoksulluğu azaltması pek olası değildir. Bu yüzden asgari gelir, bir alternatif olarak yoksul yanlısı büyüme çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Pandeminin sonuçları, dünyadaki savunmasız topluluklar ve yoksullar için duyulan endişeyi arttırmıştır. COVID-19 pandemisi, bireyler için doğrudan ve dolaylı maliyetlere yol açmış olup geçici yardım önlemleri bir dereceye kadar yardımcı olmaktadır. Kısa vadeli geçici önlemlerin sosyal olarak kapsayıcı olması veya uzun vadede yoksulluğu azaltması pek olası değildir. Hiç kuşkusuz, yalnızca krizler sırasında değil, her zaman temel bir evrensel sosyal koruma tabanına sahip olmak, hepimizin çabalaması gereken idealdir. Bu maliyetlerin gerçek boyutunun daha fazla ölçülmesi; halk sağlığı krizi dönemleri içinde ve dışında daha sürdürülebilir ve ölçeklenebilir sosyal koruma politikalarına daha fazla ilgi gösterilmesini sağlayabilir. Herkes için sağlık ve ekonomik beklentileri en üst düzeye çıkarmak için sosyal koruma ve sağlık sistemleri arasındaki bağlantıların da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla devletin kendisine verilen siyasi, sosyal ve ekonomik sorumluluğu tüm yönetim kademelerinde üstlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Genişletilmiş hükümet programları, yoksulluktaki artışı önlemeye yardımcı olsa da, bu yardımların çoğu bir kerelik veya geçici olduğu için yoksulluğa ilişkin tahminleri, sosyal yardımların gelecekte nasıl değişeceğine bağlı olacaktır. Hem krizlerin hem de partizanlığın, yoksulluğun azaltılması da dahil olmak üzere sosyal politika üzerindeki etkisinin daha dikkatli bir şekilde ele alınması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

COVID-19 pandemisi dünya çapında ekonomiyi sert bir şekilde sarsmaya devam ederken, gezegenimiz için sürdürülebilir yollar üzerinde durulmalıdır. Bununla birlikte, yoksulluğu ve eşitsizliği ortadan kaldırmak, sağlık hizmetlerini genişletmek, biyolojik çeşitlilik kaybını ve iklim değişikliğini tersine çevirmek, salt

niceliksel büyüme politikalarıyla mümkün olmayabilir. Bu bağlamda yoksul yanlısı büyüme, çağımızın bir gerekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

COVID-19 pandemisi, kazanç kayıpları ve işsizlikle karşı karşıya kalan nüfusun ruhsal durumlarını da etkilemiş, birçok kişi ruhsal sağlıklarını kaybederken, intihar vakalarını da beraberinde getirmiştir. Devletler, ekonomik önlemlerle birlikte insanların terapi yoluyla psikolojik açıdan rahatlamalarını sağlamalıdır. Ayrıca dar ve orta gelirli nüfusun sağlık hizmetlerine ulaşımında kolaylıklar sağlanmalıdır.

Pandemi sürecinde kapanma noktasına gelen ya da kapanan işletmelerin tekrar eski güçlerine gelebilmeleri açısından vergi indirim, vergi muafiyeti, uzun vadeli düşük faizli ya da faizsiz krediler verilmelidir.

Devletler, pandemi sürecinin etkilerinin tamamen ortadan kalkmasına kadar, ekonomik desteklerini devam ettirmeleri gerekmektedir. İran'da yapılan araştırmada COVID-19 pandemisinin en çok kentsel alanda yaşayanları etkilediği sonucuna ulaşılmış, buradan hareketle kentlerde yaşayan dar ve orta gelirli nüfusa kira, ısınma gibi yardımlarda bulunmalıdır.

Pandemi süreci göstermiştir ki en çok gıdaya ulaşımında sıkıntı yaşanmıştır. Yeni tarım alanları açılarak yüksek öncelikli gıdaların üretimlerine öncelik verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alekhina, V. ve Ganelli, G. (2020). "Determinants of inclusive growth in ASEAN", IMF Working Paper, WP/20/118.
- Bedir, A. (2022). "Kapsayıcı Büyüme Ölçümüne Yönelik Uluslararası Kuruluşlarca Geliştirilen Yaklaşımlar ve Bir Yöntem Önerisi", Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 8 (2), 310-335.
- Beken, H.G. (2020). "Covid-19 ile Mücadelede Sosyal Koruma Sistemleri ve İş Gücü Piyasaları", Turkish Studies, 15 (6), 169-187.
- Beland, D., Dinan, S., Rocco, P. ve Waddan, A. (2022). "COVID-19, Poverty Reduction, and Partisanship in Canada and the United States", Policy and Society, 41 (2), 291-305.
- Blofield, M. ve Hoffmann, B. (2020). "Social Policy Responses to the COVID-19 Crisis and the Road Ahead", GIGA Focus - Latin America, Number, 1-9.
- Capano, G., Howlett, M., Jarvis, D.S.L., Ramesh, M. ve Goyal, N. (2020). "Mobilizing Policy (In) Capacity to Fight Covid-19: Understanding Variations in State Responses", Policy and Society, 39 (3), 285-308.
- Clemente-Suarez, V.J., Rodriguez-Besteiro, S., Cabello-Eras, J.J., Bustamante-Sanchez, A., Navarro-Jiménez, E., Donoso-Gonzalez, M., Beltrán-Velasco, A.I., Tornero-Aguilera, J.F. (2022). "Sustainable Development Goals in the COVID-19 Pandemic: A Narrative Review", Sustainability, (14), 1-26.
- Çay Gönül ve Aksöz Emre Ozan (2021). "Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımının Desteklenmesinde ve Kırsal Yoksulluğun Azaltılmasında Kırsal Turizmin Rolü:Eskişehir Örneği", Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 2021, 9 (1), 488-510.
- Duran, T. (2021). "Covid-19 Pandemisinin Türkiye'deki Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi", (Ed. Deviren ve Daşkiran), içinde Covid-19 Pandemisine Disiplinlerarası Bakış, Nobel Yayıncılık, Ankara, 271-302.
- Eslamloueyan, K. and Kahromi, H. (2022). "The Effects of the Covid-19 Pandemic, Economic Sanctions, and Institutional Quality on the Poverty Gap: The Case of Iran", <https://papers.ssrn.com/>, Erişim Tarihi: 02.08.2022.
- Günçavdı Öner ve Bayar Ayşe Aylin, "COVID-19 Salgını Sonrasında, Gelir Dağılımında Sürdürülebilir Bir İyileşme için Makroekonomik İstikrar Şart", erişim tarihi 13.10.2022, <https://iktisatvetoplum.com/covid-19-salgini-sonrasinda-gelir-dagiliminda-surdurulebilir-bir-iyilesme-icin-makroekonomik-istikrar-sart-oner-guncavdi-ayse-aylin-bayar/>
- Halişçelik, Ergül (2017). "Yükselen Ekonomilerde Büyümeden Yoksullar da Faydalanyor mu?", KARATAHTA İş Yazıları Dergisi Sayı: 7/ Nisan 2017 (s: 1-42)
- Han, J., Meyer, B.D. ve Sullivan, J.X. (2020). "Income and Poverty in the Covid-19 Pandemic", NBER Working Paper Series, No. 27729.
- Harmacek, J., Syrovatka, M. ve Duskova, L. (2017). "Pro-poor growth in East Africa", The Quarterly Review of Economics and Finance, (64), 82-93.
- Kakwani, N. and Pernia, E. M. (2000). "What is Pro-Poor Growth?", Asian Development Review, 18 (1), 1-16.
- Kakwani, N., Khandker, S. ve Son, H. (2004). "Pro-poor growth: Concepts and measurement with country case studies", Working Paper, No. 1. Brasilia, Brazil: International Poverty Centre, UN Development Programme.
- Kılıç, S. (2021). Covid-19 Virüs Salgını Sürecinde Türkiye'de Uygulamaya Konulan Mali Teşvikler; İngiltere, Kanada ve Avustralya ile Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Moyer J.D., Verhagen, W., Mapes, B., Bohl, D.K., Xiong, Y., Yang, V., McNeil, K., Solorzano, J., Irfan, M., Carter, C. ve Hughes, B.B. (2022). "How many people is the COVID-19 pandemic pushing into poverty? - A Long-Term Forecast to 2050 with Alternative Scenarios", PLoS ONE, 17 (7), 1-21.
- Özkan, Gizem, (2021). "Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar", Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 2021, 8(14)
- Pereira, M. ve Oliveira, A.M. (2020). "Poverty and food insecurity may increase as the threat of COVID-19 spreads", Public Health Nutrition, 23 (17), 3236-3240.
- Rambe, R.A, Purmini, P., Armelly, A., Alfansi, L. and Febriani, R.E. (2022). "Efficiency Comparison of Pro-Growth Poverty Reduction Spending before and during the COVID-19 Pandemic: A Study of Regional Governments in Indonesia", Economies, 10 (6) 1-14.
- Ravallion, M. and Chen, S. (2003). "Measuring Pro-Poor Growth," Economics Letters, 78 (1), 93-99.
- Soyyigit, S. ve Elverdi, S. (2021). "Türkiye'de İBBS Düzey 1 Bölgelerinde Kapsayıcı Büyüme Açısından Yakınsamanın İncelenmesi", EKOIST Journal of Econometrics and Statistics, (35), 59-81.
- Sumner, A. (2016). Global Poverty: Deprivation, Distribution, and Development since the Cold War, Oxford: Oxford University Press.
- Tran P.B., Hensing, G., Wingfield, T. Atkins, S., Annerstedt, K.S., Kazibwe, J., Tomeny, E., Biermann, O., Thorpe, J., Force, R., Lönnroth, K. (2020). "Income security during public health emergencies: the COVID-19 poverty trap in Vietnam", BMJ Global Health, (5), 1-4.
- Wang, X., Xu, L. ve Shang, X. (2014). "China's Pro-Poor Growth: Measurement and Implications", Journal of Social Service Research, (40), 520-529.
- Whitehead, M., Taylor-Robinson, D. ve Barr, B. (2021). "Poverty, Health, and Covid-19", BMJ, (372), 1-2.